

термінологічної лексики. За прогнозами деяких дослідників продуктивність цих переносів наукових об'єктів у ході подальшого розвитку науки буде зростати за рахунок більше широкого проведення аналогії між об'єктами й системами об'єктів різних наук.

Література

Коновалова Е.Д. Сопоставительный этимологический и контекстуальный анализ термина и обиходного слова в английском языке – Л., 1964. – 154 с.
Сафин Р.А. Поле английской лингвистической терминологии и информатики. Ч. 2. – М.: Изд-во МГУ, 1971. – 501 с.
Толикина, Е.Н. Термины в терминосистеме // В кн.: Актуальные проблемы лексикологии. – Новосибирск: Изд-во Новосибирск. гос. ун-та, 1972. – С. 24 – 38.

ЛЕМІШ Н.Є.

(Азовський регіональний ін-т управління Запорізького нац. тех. ун-ту)

КАУЗАЛЬНІ СПОЛУЧНИКИ В НІДЕРЛАНДСЬКІЙ МОВІ

The article deals with such a complex philosophical, logical and linguistic category as causality and its lingual representation in Dutch as causal conjunctions. It shows once again existence of this phenomenon in languages of different systems stressing its importance for scientific research. The paper also outlines the peculiarities of Dutch isosemic causal conjunctions.

Key words: *causality, isosemic, causal conjunctions.*

Сучасний стан розвитку мовознавчої науки характеризується тенденцією до вивчення процесів категоризації, концептуалізації та вербалізації результатів розумової діяльності людини, а саме – проблем співвідношення мови й мислення, які не є новими, але набувають оновленої інтерпретації у світлі міждисциплінарного спрямування наукових парадигм [Толчєєва 2010, с. 1]. Надзвичайно важливим залишається визначення ролі природних мов у здійсненні пізнавальних процесів, оскільки саме мова є експонентом когнітивних структур свідомості. З таких позицій дослідження мовних знаків, безпосередньо пов'язаних зі здатністю людини створювати об'єктивну картину світу за допомогою суб'єктивних засобів, набуває актуальності, і передусім у контрастивному аспекті. Необхідність міжмовного зіставлення обґрунтовується тенденціями до виявлення особливостей (подібностей та відмінностей), властивим різним мовам.

Пропонована стаття присвячена каузальним сполучникам в нідерландській мові і є продовженням нашого дисертаційного дослідження [Леміш 2009], актуальність якого відповідає потребам лінгвістики сьогодення. Метою статті є підтвердження існування комплексної категорії каузальності в мовах різних систем, а також її лінгвальної репрезентації за допомогою ізосемних каузальних сполучників, зокрема в нідерландській мові (далі – НМ). Поставлена мета

передбачає розв'язання таких завдань: 1) уточнити поняття каузальності для мовного рівня, 2) зробити короткий огляд ізосемних каузальних сполучників за мовами власної дисертаційної роботи, 3) виділити та описати ізосемні каузальні сполучники в НМ. Об'єктом дослідження виступає явище міжмовної ізосемії, предметом – каузальні сполучники.

Категорію каузальності ми розуміємо як «складову мегакатегорії каузації, що відображає взаємозв'язок та обумовленість процесів і явищ об'єктивної дійсності, формуючи біном "причина – наслідок" на рівні смислових відношень [Леміш 2009, с. 13–14]». На мовному рівні значення причини репрезентується різними формами. Ядерною складовою структурування категорії, що вивчається, вважаємо каузальні конструкції з причиновими (каузальними) сполучниками, оскільки вони завжди марковані та найбільш чітко передають відношення каузації.

У результаті нашого дослідження ізосемних причинових сполучників у різносистемних мовах було виділено 62 причинових сполучника в англійській мові, 56 – в російській, 43 – в українській, 30 – в іспанській. Ми дійшли висновку, що причинові сполучники на міжмовному рівні бувають двох ізосемних типів: констатувально-причинові та контекстуально-причинові [Леміш 2009, с. 13]. Так, ми вважаємо, що констатувально-причинові сполучники завжди виражають причину:

(*укр.*) бо, бо ж, через те що, тому що, у зв'язку з тим що, а що ... що, від того що, внаслідок того що, тим що, оскільки, позаяк, завдяки тому що, на тій підставі що, з тієї причини що, з того приводу що;

(*рос.*) потому что, так как, поскольку, ибо, ведь, оттого что, затем что, из-за того что, тем более что, в связи с тем что, благодаря тому что, судя по тому что, ввиду того что, в результате того что, в силу того что, на основании того что, исходя из того что, по причине того что, под предлогом того что, вследствие того что;

(*англ.*) because, now that, seeing that, for the reason that, on the ground that, for fear that;

(*исп.*) porque, puesto que, pues que, ya que, pues, dado que, supuesto que, es que, a/por causa de que, comoquiera que, en vista de que, por culpa de que, debido a que, por razon de que, visto que, habida cuenta de que, de tanto como/que, gracias a que).

Під контекстуально-причиновими сполучниками ми розуміємо сполучники, які виражають причину в контексті. Це лексеми:

(*укр.*) затим що, щоб, а що, коли, як, якщо, наче, неначе, ніби, нібито;

(*рос.*) ради того что, что, когда, как, если;

(*англ.*) for, since, as, if, when;

(*исп.*) como, que, si, cuando.

Отже, усі мови, що вивчалися, продемонстрували наявність причинових сполучників обох ізосемних типів, проте для кожної з них характерний свій специфічний кількісний і якісний склад.

Дисертаційне дослідження проводилося на матеріалі чотирьох мов (українській та російській – як представників слов'янської групи, англійській – германської, іспанській – романської). Загальновідомо, що результати – тим об'єктивніше, чим більше мовних фактів вони охоплюють, тому ми вирішили розширити межі нашого вивчення міжмовної ізосемії, долучивши до опрацювання нідерландську і німецьку мови (германської групи), італійську і французьку (романської). На теперішньому етапі роботи пропонуємо ознайомитися з деякою інформацією про каузальні сполучники НМ.

Насамперед, зауважимо, що у НМ, як і в інших мовах дослідження, причина буває, принаймні, двох видів: об'єктивна (дійсна / реальна причина – у розумінні мовця) і суб'єктивна (обґрунтування, привід, підстава). Наприклад, перекладний словник *Kramers' woordenboek* подає такі дані: *cause – oorzaak, reden* [Kramers' woordenboek 1970, p. 69], *reason – reden, oorzaak, grond* [Kramers' woordenboek 1970, pp. 403–404]; *oorzaak – cause [and effect], origin* [Kramers' woordenboek 1970, p. 414], *reden – reason, cause, motive, ground* [Kramers' woordenboek 1970, p. 475]. За результатами аналізу таких словникових статей не можна зробити однозначний висновок про відповідність самих термінів / понять в англійській та нідерландській мові, що вже наводить нас на думку про необхідність контексту. Етимологічний словник нідерландської мови *Etymologisch woordenboek van het Nederlands* виділяє *oorzaak* як «у результаті неминуче тягне за собою», значення, зафіксоване в 14 ст. [Etymologisch woordenboek van het Nederlands 2007, V. III, p. 468]; *reden* – як «обґрунтування, привід, причину», датується 13 ст. [Etymologisch woordenboek van het Nederlands 2007, V. III, p. 638]. Внаслідок того, що чітко розмежування між видами причини зробити важко, ми пропонуємо причинові сполучники в НМ називати каузальними в межах цієї статті, *oorzaak* сприймати як об'єктивну причину, *reden* – як обґрунтування. Такий підхід підтверджується і граматиною НМ *Algemene Nederlandse Spraakkunst*, де підкреслюється можливість подвійної інтерпретації причини (вираження причини або вказування на неї), і наголошується доцільність використання терміну *сполучники каузальності* [Algemene Nederlandse Spraakkunst 1997, p. 555].

Сполучники, причинові / каузальні у тому числі, є представниками службової лексики і, зазвичай, матеріал про них займає в граматиках лише півсторінки / сторінку. НМ не є виключенням. *Essential Dutch Grammar* виділяє сурядні та підрядні сполучники, не позначаючи семантики відношень загалом [Stern 1984, p. 69]. Методом вибірки вилучено 1 сурядний каузальний сполучник: *want* (англ. аналоги: *because, since, for*) і 2 підрядні: *daar* (англ. *because*), *omdat* (англ. *because*) [Stern 1984, p. 69]. Треба звернути увагу, що про сурядність або підрядність у НМ можна робити висновки вже з позиції дієслів у частинах речення, тобто існує порядок слів різних типів (I / II – для сурядних, III – для підрядних). Проілюструємо:

(нід.) Ik blijf thuis, **want** het *regent* hard [Stern 1984, p. 69].

(укр.) Я залишаюсь вдома, *бо* йде сильний дощ.

(нід.) **Omdat** ik me misselijk voelde, verliet ik de kamer [Donaldson 1981, p. 191].

(укр.) Оскільки я почував себе хворим, я вийшов з кімнати.

Так, у другому прикладі дієслово / присудок *voelde* стоїть наприкінці першої частини, позначаючи III тип порядку слів. Це означає, що *omdat* є підрядним каузальним сполучником.

В Інтернеті матеріал про сполучники в НМ займає 3 сторінки, як каузальні винесено тільки 4 лексеми: *omdat, aangezien, want, daar* [Voegwoord].

За допомогою прийому субституції отримуємо такі результати:

(нід.) Ik ga met de fiets, **want** het is mooi weer [Voegwoord]. → Ik ga met de fiets, **omdat** het mooi weer is.

(укр.) Я їду на велосипеді, тому що погода – гарна.

(нід.) Hij liet het kopje vallen **want** het was heet [Donaldson 1981, p. 190]. → Hij liet het kopje vallen **omdat** het heet was.

(укр.) Він опустив чашку, оскільки вона була гаряча.

Обидві пари речень – правильні, але при субституції каузального сполучника *want* сполучником *omdat* порядок слів у других частинах змінюється і це впливає на відношення між частинами речень (ступінь залежності).

З *Dutch Reference Grammar* ми виділили 8 сполучників каузальності: *want* – англ. аналоги: *for, because* [Donaldson 1981, p. 190], *omdat* – англ. *because, doordat* – англ. *by, because, mede doordat* – англ. *also because* [Donaldson 1981, p. 192]; *daar* (літ.) – англ. *since, because*, *aangezien* – англ. *since, because, seeing, mits* – англ. *provided that, vermits* (літ.) – англ. *whereas, since* [Donaldson 1981, p. 193]; і 1 фразу: *gezien het feit dat* (фраза) – англ. *as, in the light of the fact that* [Donaldson 1981, p. 194].

Вищевказана граматики також фіксує особливості вживання типів порядку слів у реченнях, які складаються з більш ніж 2 частин:

(нід.) Ik bleef thuis, **omdat** ik ziek was en (**omdat**) niet naar de kermis wilde gaan [Donaldson 1981, p. 192].

(укр.) Я залишився вдома, тому що був хворий і (тому що) не хотів йти на ярмарок.

Наведена ілюстрація має 3 частини: 1 головну і 2 залежні / підрядні. Підрядні частини є однорідними, тому порядок слів в них – однаковий, а саме – III типу.

(нід.) Ik blijf thuis en **omdat** ik me misselijk voel, ga ik naar bed [Donaldson 1981, p. 192].

(укр.) Я залишаюся і, тому що відчуває себе хворим, йду до ліжка.

У цьому прикладі 2 сурядні частини та 1 підрядна. Оскільки підрядна частина займає позицію між сурядними, то порядок слів в останній є інверсованим.

Найбільш вичерпно інформацію про каузальні сполучники в НМ викладено в *Algemene Nederlandse Spraakkunst*, де їх перелік досягає 14 одиниць: *omdat, doordat, aangezien, daar, vermits (dewijl, doordien, naardien,*

nademaal, overmits, wjl); door, met; dat [Algemene Nederlandse Spraakkunst 1997, p. 555]. Ця грамати́ка є абсолютнo компетентним виданням, але, на диво, не включає каузальний сполучник *want*.

Ми перевірили словникові статті в етимологічних словниках НМ і здобули такі дані: *omdat* може виступати тільки сполучником, зустрічається вже у 13 ст., має значення “aangezien (англ. as, since; because), om reden dat” [Etymologisch woordenboek van het Nederlands 2007, V. III, p. 452]; *want* може бути іменником з двома абсолютнo різними значеннями (1 – рукавички без пальців (13 ст.); 2 – такелаж (14 ст.); і сполучником, синонімічним до *omdat* (спричинює або вказує на причину), причому як сполучник вживається вже у 12 ст. [Etymologisch woordenboek van het Nederlands 2009, V. IV, p. 594]. Цікаво, що *want* зустрічається раніше ніж *omdat*, а трактування *want* подається через *omdat*, а не навпаки.

Також, у своєму короткому екскурсі необхідно зауважити, що в НМ виділяються й інші сполучники, які авансом ми можемо віднести до контекстуально-причинових, за нашою семантичною класифікацією, але гіпотеза потребує перевірки. Такими сполучниками можуть бути: *als* (англ. when, if), *dat* (англ. that), *indien* (англ. if, in case), *nu* (англ. now that), *opdat* (англ. in order that), *sedert* (англ. since – часовий), *sinds* (англ. since – часовий) [Stern 1984, p. 69]; *terwijl* (англ. while, whereas), *toen* (англ. when), *wanneer* (англ. when, if), *zoals* (англ. as, like), *zodat* (англ. so that) [Stern 1984, p. 70].

На наш погляд, достатньо розглянути наступні ілюстрації, щоб мати реальну підставу для перевірки висунутої гіпотези:

(нід.) Wat was ze blij, *toen* zij zijn stem hoorde en (*toen* ze) zijn gezicht zag [Donaldson 1981, p. 192].

(укр.) Якою щасливою вона була, *коли* почула його голос і (*коли*) побачила його обличчя.

(нід.) Ik vind ook dat *als* je een andere taal leert, je gewoonlijk je eigen taal beter kunt begrijpen [Donaldson 1981, p. 192].

(укр.) Я також вважаю, що, *якщо* ви вивчите іншу мову, ви також краще будете розуміти і свою.

Для нас зрозуміло, що сполучники *toen* і *als* в наведених прикладах можна вважати не просто часовим і умовним відповідно, а водночас контекстуально-причиновими.

Таким чином, за результатами статті можна зробити висновки, що категорія каузальності властива НМ в тій ж мірі, як і для інших мов нашого дослідження (укр., рос., англ., ісп.); виділені каузальні сполучники в НМ демонструють подібності у значенні з аналогічними сполучниками української та англійської мов, але володіють і певними відмінностями, що безумовно потребує більш детального вивчення. У перспективі за допомогою методу суцільної вибірки плануємо вилучити каузальні конструкції з констатувально- і контекстуально-причиновими сполучниками з публіцистичної та художньої літератури НМ і проаналізувати їх для підтвердження нашої гіпотези.

Література

Леміш Н. Є. Ізосемні причинові сполучники у різносистемних мовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «загальне мовознавство» / Н. Є. Леміш. – Донецьк, 2009. – 20 с. *Толчєєва Т. С.* Контенсивна типологія сигніфікативних артефактів у різносистемних мовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. філол. наук : спец. 10.02.15 «загальне мовознавство» / Т. С. Толчєєва. – Київ, 2010. – 32 с. *Algemene Nederlandse Spraakkunst* : Band 1 / [W. Haeseryn, K. Romijn, G. Geerts, J. de Rooij, M. C. van den Toorn] – Uitgevers Groningen : Martinus Nijhoff, 1997. – 782 p. *Donaldson B. C.* Dutch Reference Grammar / B. C. Donaldson. – 's-Gravenhage : Martinus Nijhoff, 1981. – 275 p. *Etymologisch woordenboek van het Nederlands* / [hoofdredactie van dr. Marlies Philippa, dr. Frans Debrabandere, prof. dr. Arend Quak, dr. Tanneke Schoonheim, dr. Nicoline van der Sijs]. – Amsterdam : Amsterdam University Press, 2007. – Vol. III. – 695 p. *Etymologisch woordenboek van het Nederlands* / [hoofdredactie van dr. Marlies Philippa, dr. Frans Debrabandere, prof. dr. Arend Quak, dr. Tanneke Schoonheim, dr. Nicoline van der Sijs]. – Amsterdam : Amsterdam University Press, 2009. – Vol. IV. – 687 p. *Kramers' woordenboek : Engels* / [bewerkt door Dr. F. P. H. Prick van Wely]. – Dordrecht : Geuze Dordt, 1970. – 1366 p. *Stern H. R.* Essential Dutch Grammar. All the Grammar Really Needed for Speech and Comprehension / Henry R. Stern. – New York : Dover Publications, Inc., 1984. – 109 p. *Voegwoord* – Режим доступу: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Voegwoord>.

ЛУЖАНИЦА Е. И.
(Запорожский нац. ун-т)

ГЕНЕЗИС ТАЙНСАЙДСКОГО АНГЛИЙСКОГО (ОПЫТ ДИАХРОННОГО СОЦИОЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ)

The article focuses on diachronic and synchronic sociolinguistic study of Tyneside English / Geordie dialect. The findings show genesis of Tyneside English as of an element of a complex dynamic system; its lexical features and functional aspects of usage are outlined.

Key words: *Tyneside English / Geordie dialect, linguistic situation, diachronic, synchronism, sociolinguistic analysis, language variable.*

Общеизвестно, что основы социолингвистических исследований заложены синхронным изучением соотношения языка и общества, при котором систематически и последовательно описывается социально обусловленное функционирование языка в определенный момент его развития [Fischer 1958; Labov 1966; Trudgill 1974].

Несмотря на то, что труды подобного рода являются актуальными и для современной лингвистики, характеристика синхронных срезов не всегда эффективно отображает социально обусловленные процессы, а также динамику языкового развития. Закономерно поэтому то, что большинство